

Bachelorscriptie Wijsbegeerte
Faculteit Geesteswetenschappen
Universiteit Utrecht

De grenzen van vrijheid

Over de nationale zelfbeschikking en liberalisme

Naam: J. van der Valk

Studentnummer: 3528286

Cursustitel: Afstudeerwerk Wijsbegeerte

Docent: dr. G.H. Bos

Datum eindversie: 16 april 2013

Aantal woorden: 7.478

Inhoudsopgave

1. Inleiding	2
1.1 Hoofdstukindeling	3
Hoofdstuk 2: Liberalisme en groepsrechten	4
2.1 Liberalisme en het zelf.....	5
2.2 Groepsrechten.....	6
2.3 Interne en externe groepsrechten	7
Hoofdstuk 3: Cultuur als voorwaarde voor vrijheid	9
3.1 Wat is een cultuur?	9
3.2 Culturele neutraliteit?	10
3.3 Cultuur en vrijheid.....	11
3.4 Het recht op de eigen cultuur	12
3.5 Cultuuresentialisme	14
3.6 Individuele vrijheid	15
Hoofdstuk 4: Het recht op nationale zelfbeschikking	18
4.1 Naties, natiestaten en nationale zelfbeschikking.....	18
4.2 Nationale minderheden	19
5. Conclusie	21
Bibliografie	22

1. Inleiding

In 1976 sprak het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zich uit over het controversiële boekje 'The Little Red Schoolbook'. Dit boek, voorlichtingsmateriaal voor kinderen, werd vanwege de als obscene beschouwde inhoud door de Engelse politie in beslag genomen. Het Europees Hof ontwikkelde in haar uitspraak over de rechtmatigheid van dit beslag de 'margin of appreciation'. In deze doctrine legde het Europees Hof vast dat 'the machinery of protection established by the Convention is subsidiary to the national systems. The Convention leaves to each Contracting State, in the first place, the task of securing the rights and liberties it enshrines.'¹ Omdat de Britse rechter beter weet had van de nationale waarden die in Engeland golden liet het Europees Hof de ruimte hier aan de nationale rechter. In de loop van de tijd is de 'margin of appreciation'-doctrine verder ontwikkeld en vaak toegepast in zaken waarin controversiële morele kwesties worden behandeld, waarover geen consensus bestaat in de lidstaten van de Raad van Europa.

Dit oordeel vormt een goed voorbeeld van de spanning die er bestaat tussen enerzijds universele normen, hier belichaamd door het Europees Hof van de Rechten van de Mens, en anderzijds de particuliere waarden die voortkomen uit een politieke en culturele gemeenschap. In deze scriptie zal ik ingaan op deze spanning. Ik zal laten zien dat culturele gemeenschappen de noodzakelijke voorwaarde vormen voor de vrijheid van individuen. Het is vanwege deze reden dat er vanuit liberale principes een recht ontwikkeld kan worden op de zelfbeschikking van culturen. De vormen van cultuur die bij uitstek deze rol spelen, zijn naties. Onder nationale zelfbeschikking versta ik de manier waarop een natie haar nationale identiteit vorm geeft, en het onderscheiden bestaan van de natie in stand houdt. Ik zal in mijn bespreking werken vanuit het kader van het liberalisme. De reden dat ik dit doe, is vanwege het belang dat binnen het liberalisme aan de vrijheid van het individu wordt gehecht. Deze overtuigingen staan volgens velen op gespannen voet met de 'sentimenten' van de gemeenschap, en de overwinning van het liberalisme zou dan ook leiden tot de teloorgang van het nationalisme. Dit is echter niet het geval geweest, en om recht te doen aan zowel liberale als nationalistische overtuigingen dient te worden aangetoond dat deze overtuigingen minder met elkaar op gespannen voet staan dan wel wordt gedacht.

De onderzoeksvraag, waardoor ik me tijdens dit onderzoek zal laten leiden, luidt:

In hoeverre is het mogelijk een recht op nationale zelfbeschikking te funderen vanuit het liberalisme?

¹ Handyside v. United Kingdom, 7 December 1976, Series A No. 24 (1979 - 80) 1 EHRR 737, para. 48.

1.1 Hoofdstukindeling

Na mijn inleiding zal ik in hoofdstuk twee ingaan op het liberalisme als normatieve filosofische theorie. Vanuit zowel communitaristische als feministische hoek is kritiek geweest op het individualistische gehalte van het liberalisme, waarbij het belang van de context voor het individu genegeerd wordt. Ik zal echter laten zien dat deze kritiek geen stand houdt. Vervolgens zal ik ingaan op de aard van groepsrechten, en twee vormen van groepsrechten onderscheiden. In hoofdstuk drie zal ik mijn argument verder ontwikkelen en laten zien dat er vanuit liberale principes goede argumenten te geven zijn voor een recht op cultuur. Omdat de toegang tot een cultuur van belang is voor de vrijheid van het individu, hebben groepen het recht om zichzelf vorm te geven en in stand te houden als onderscheiden cultuur. Tegenwerpingen tegen mijn gebruikte definitie van cultuur zullen besproken worden, evenals het spanningsveld dat bestaat tussen individuele vrijheid en het recht op cultuur. Nadat ik dit gedaan heb zal ik in hoofdstuk vier laten zien dat deze argumentatie leidt tot een recht op nationale zelfbeschikking.

Hoofdstuk 2: Liberalisme en groepsrechten

Voordat ik in kan gaan op de fundering van groepsrechten en de verenigbaarheid van groepsrechten met het liberalisme, is het nodig om weer te geven hoe ik de term liberalisme zal gebruiken. Het is immers niet eens zozeer het begrip van groepsrechten dat op conceptueel niveau problematisch is, als wel groepsrechten binnen de kaders van het liberalisme.

Het liberalisme is een normatieve theorie die betrekking heeft op de verhouding tussen de overheid en haar burgers, waarbij het uitgangspunt de vrijheid van de burgers is en overheidshandelen dat hierop inbreuk maakt rechtvaardiging behoeft.² De fundering van deze vrijheden kan gevonden worden in een zeker scepticisme over het goede. De staat, of een ander persoon, kan niet voor iemand bepalen hoe deze moet leven, met name omdat het niet mogelijk is om het leven van een ander van binnenuit te leiden.³ Deze gedachte komt niet voort uit relativisme over het goede, maar juist uit de gedachte dat het belangrijk voor mensen is om hun eigen visie op het goede te ontwikkelen en na te leven.

Een verhelderend voorbeeld hierbij is dat van religie.⁴ Vanwege het gewicht dat wordt toegekend aan individuele vrijheid is het binnen het liberalisme voor aanhangers van een religie niet alleen toegestaan om hun religie te praktiseren, maar ook om af te wijken van de orthodoxie, of in het geheel van religie te veranderen. Daarnaast dient het liberalisme de vrijheid van meningsuiting en toegang tot het verkrijgen van informatie te garanderen. Binnen het voorbeeld van religie kan hierbij gedacht worden aan het verplicht stellen van levensbeschouwelijk onderwijs op scholen of het verlenen van vrijheid van evangelisatie aan religieuze groeperingen.

De context van het liberalisme is derhalve een zeker pluralisme. Dit pluralisme is zowel een voorwaarde als de uitkomst van het liberalisme. Gezien het belang dat gehecht wordt aan de vrijheid om de visie op het leven te herzien, dient dit pluralisme ook ondersteund te worden. Anderzijds vormt het liberalisme met haar nadruk op de vrijheid van geweten en meningsuiting de noodzakelijke voorwaarde voor dit pluralisme. Ik zal dit pluralisme in het verdere schrijven van dit paper derhalve als een gegeven beschouwen, zeker omdat ik in zal gaan op het wereldwijde pluralisme van naties met hun verschillende culturen.

² Ik volg hier de bespreking van Allen Buchanan "Assessing the Communitarian Critique of Liberalism" *Ethics*, Vol. 99, No. 4 (1989), 852-882.

³ Zie hiervoor met name de invloedrijke tekst van Isaiah Berlin, 'Two Concepts of Liberty', in Isaiah Berlin, *Four Essays on Liberty*, (London, Oxford University Press), 1969.

⁴ Ik ontleen dit voorbeeld aan Will Kymlicka, *Multicultural Citizenship*, (Oxford: Clarendon Press, 1995), 82.

2.1 Liberalisme en het zelf

Een veel geleverde kritiek op het liberalisme is dat het uitgaat van een lege, abstracte, individualistische opvatting van het zelf, waarbij voorbij gegaan wordt aan het feit dat menselijke keuzen pas gestalte kunnen krijgen in een sociale context, en dat binnen die gesitueerdheid een stelsel van waarden tot stand komt, waardoor de keuzen die mensen maken betekenis krijgen.⁵ Voordat we verder kunnen gaan met het vormen van een theorie over groepsrechten, zullen we in moeten gaan op deze kritiek. Immers, wanneer deze kritiek op het liberalisme doel treft, en er binnen het liberalisme voor de sociale context van het individu geen plaats is, komt het denken over groepsrechten niet van de grond.

Charles Taylor is de voornaamste criticus van het liberalisme op dit punt. Het liberalisme is volgens Taylor gebaseerd op een 'atomistische' notie van het zelf. 'The liberal individual is concerned with his individual choices to the neglect of the matrix in which such choices can be open or closed, rich or meagre.'⁶ Hoewel het liberalisme als politieke filosofie gericht is op de vrijheid van het individu ontkent het niet dat het zelf tot stand komt in een bepaalde context. Zoals ik hiervoor heb laten zien wordt een waardenpluralisme zelfs verondersteld. Het verschil tussen het liberalisme en haar critici op dit punt is echter dat het liberalisme veronderstelt dat het individu in staat is om haar eigen levensproject en de doelen die ze nastreeft, te bevragen en te herzien. Hoewel we inderdaad gevormd worden door onze doelen en het zelf tot stand komt in een context, zijn we in staat deze doelen te herzien. Dit vraagt niet van ons al onze doelen tegelijk te herzien, maar wel dat al onze doelen te herzien zijn.⁷ Dit is van belang, omdat een visie van groepsrechten waarbij de gemeenschap waarbinnen het zelf tot stand komt, geheel vooraf gaat aan het zelf, zou ophouden liberaal te zijn.

⁵ Ik geef hier een zeer korte samenvatting van een uitgebreid debat over de rol van het zelf binnen het liberalisme. Zie voor een uitgebreide bespreking Kymlicka, *Liberalism, Community and Culture*, hoofdstuk 2, tot en met 5, en Buchanan, "Assessing the Communitarian Critique".

⁶ Charles Taylor, *Philosophical Papers, Vol 2: Philosophy and the Human Sciences*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), 207.

⁷ Kymlicka, *Community, Liberalism and Culture*, 52.

2.2 Groepsrechten

De vraag of groepen rechten kunnen hebben, is er een die door veel filosofen met het nodige scepticisme wordt benaderd. Dit scepticisme heeft twee oorzaken. Enerzijds is er de vraag of groepen rechten kunnen hebben, en hoe deze rechten gefundeerd dienen te worden. Anderzijds is er de zorg in hoeverre het verlenen van rechten aan groepen ten koste gaat van de rechten van individuen, binnen of buiten de groep. In dit hoofdstuk zal ik ingaan op de vraag wat groepsrechten zijn, en in hoeverre groepen rechten kunnen hebben.

Waar een individueel recht gehouden wordt door een individu, die dat recht als individu kan invoeren of er afstand van kan doen, is een groepsrecht een recht dat een groep als groep bezit. Wanneer we denken over rechten is het de vraag wie de houder is van het recht en tegenover wie de bijbehorende verplichting verschuldigd is. Ik heb een verplichting de boom uit de tuin van mijn buurman die mijn uitzicht bederft niet om te hakken. Dit mag niet omdat ik daarmee een inbreuk maak op het eigendomsrecht van mijn buurman, niet omdat de boom zelf rechten heeft. Dit geldt ook voor groepsrechten. Hoewel neurobiologen het recht hebben op leven, en van de optelsom van neurobiologen gezegd kan worden dat zij dit recht hebben, kan niet gezegd worden dat de groep neurobiologen dit recht als groep heeft. De groep is hier niet meer dan een verzameling willekeurig genoemde individuen, en het recht dat de groep bezit gaat niet verder dan het recht dat de individuen bezaten.

Bij een ander voorbeeld ontleen we bepaalde rechten tegenover de groep doordat we lid zijn van een groep. Een voorbeeld hiervan is dat van een sportvereniging. Hoewel we slechts rechten hebben wanneer we lid zijn van de vereniging, kunnen deze rechten ingeroepen worden door individuen en heeft de sportvereniging als groep geen rechten. Een inbreuk op een dergelijk recht is een individuele inbreuk, niet een inbreuk op het recht van de groep als geheel. Hoewel groepsrechten rechten zijn die de groep als groep aangaan, kunnen ze wel door individuen ingeroepen worden. Individuele leden van een culturele minderheid kunnen de rechten die ze als groep toekomen, invoeren. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan Amish-ouders die zich beroepen op het recht om hun kind zelf onderwijs te geven.⁸ De tegenstelling tussen de rechten van het individu enerzijds en de rechten van de groep anderzijds is dan ook niet geheel terecht.

⁸ Zie hiervoor U.S. Supreme Court, *Wisconsin v. Yoder*, 406 U.S. 205 (1972).

2.3 Interne en externe groepsrechten

Voor ons verder onderzoek naar de mogelijkheid van groepsrechten dient een onderscheid gemaakt te worden tussen twee vormen van groepsrechten: een vorm van groepsrechten waarbij claims worden gemaakt tegenover de leden van de groep, en een vorm van groepsrechten waarbij de groep beschermd wordt tegenover externe beslissingen.

Bij de eerste, intern gerichte vorm van groepsrechten krijgt de groep als groep een morele status toegekend. De vraag of groepen rechten hebben is dan vergelijkbaar met bijvoorbeeld de vraag of embryo's of dieren rechten hebben, namelijk of een groep het soort entiteit is dat rechten kan hebben. Volgens deze conceptie is een groep een aparte entiteit, die niet reduceerbaar is tot de individuen uit de groep waaruit ze bestaat. Doordat dit het geval is, kan de groep als groep claims leggen op het individu. Het is vanwege die reden dat er op deze conceptie van groepsrechten het meeste kritiek geleverd wordt.

Een andere conceptie van groepsrechten is er één waarbij een groep als groep rechten heeft, maar waarin dit groepsrecht voortkomt uit de gedeelde belangen van de individuen die deel uitmaken van de groep. De meest invloedrijke proponent van deze vorm van groepsrechten is Joseph Raz, die aangeeft dat een recht ontstaat wanneer 'an aspect of the interest of human beings justifies holding some person(s) to be subject to a duty. Second, the interests in question are the interests of individuals as members of a group in a public good and the right is a right to that public good because it serves their interest as members of the group. Thirdly, the interest of no single member of that group in that public good is sufficient by itself to justify holding another person to be subject to a duty.'⁹

Zo kan het belang dat de leden van een culturele minderheid stellen in het voortbestaan van de groep, de rechtvaardiging vormen van het groepsrecht. Hiermee wordt de plicht van andere groepen gefundeerd om dit recht te respecteren in de belangen van de leden. Hoewel hier sprake is van een groepsrecht, is de morele status van de groep herleidbaar tot de morele status van de individuen waaruit de groep bestaat. In een invloedrijk artikel, waar ik het volgende hoofdstuk op terug zal komen, beargumenteren Joseph Raz en Avishai Margalit het recht op zelfdeterminatie van naties, waarbij ze gebruik maken van deze conceptie van rechten.¹⁰ Deze conceptie van groepsrechten komt behoorlijk dicht bij een belangenorganisatie, en het is vanwege deze reden dat enkele critici van mening zijn dat Raz' visie op groepsrechten te dun is. Zo schrijft Peter Jones: 'the

⁹ Joseph Raz, *The Morality of Freedom*, (Oxford: Clarendon Press, 1986), 208.

¹⁰ Avishai Margalit en Joseph Raz, "National Self-Determination", *Journal of Philosophy*, 87 (9), (1990): 439–461.

case for national self-determination is made by way of the interests of those who make up a nation rather than by reference to the status of nationhood itself. A nation, insofar as it bears rights, is an 'interest group'.¹¹ Het is echter niet het geval dat Raz' conceptie op groepsrechten tot het gevolg heeft dat er helemaal geen interne werking van het groepsrecht is. Omdat het belang 'rests on the cumulative interests of many individuals'¹² en de grootte van de groep daarmee van belang is, kan ook deze vorm van groepsrechten leiden tot interne restricties. Het voordeel op conceptueel niveau blijft echter dat, omdat de theorie uitgaat van de morele waarde van het individu en niet van de groep, er ondanks een mogelijke interne werking van het groepsrecht, ruimte blijft voor het denken van individuele vrijheden. Overigens geldt voor beide concepties dat de rechtvaardigheid in de botsing met andere groepen in het geding kan komen, maar dat is een vraag die buiten het onderwerp van deze scriptie ligt.¹³

¹¹ Peter Jones, "Group Rights and Group Oppression", *Journal of Political Philosophy*, 7 (4), 1999, 353–377, 364.

¹² Raz, *The Morality of Freedom*, 209.

¹³ Zie voor een bespreking hiervan David Miller, *Citizenship and National Identity*, (Malden: Polity Press, 2000), hoofdstuk 10.

Hoofdstuk 3: Cultuur als voorwaarde voor vrijheid

Nadat ik ben ingegaan op de vraag wat het liberalisme inhoudt en wat groepsrechten zijn, zal ik in dit hoofdstuk ingaan op de vraag of groepen een recht hebben op een cultuur. Het liberalisme wordt vaak gezien als een theorie waarbij de cultuur waar een persoon toe behoort irrelevant is, vanuit de gedachte dat de staat neutraal is in haar visie op het goede leven. In zijn invloedrijke artikel 'Minority Cultures and the Cosmopolitan Alternative' schrijft Jeremy Waldron: 'we need a thin theory to tell us what goods should be at stake in a theory of justice, what liberties and rights are going to be called for.'¹⁴ Zoals ik zal betogen is cultuur echter ook binnen een 'dunne' visie op rechtvaardigheid een van de goederen die meegenomen dienen te worden in een theorie van rechtvaardigheid, en is er binnen het liberalisme ook ruimte voor deze visie.

Mijn argument hiervoor zal twee stappen innemen. Ten eerste zal ik beargumenteren dat cultuur een voorwaarde biedt voor individuele vrijheid. Vervolgens zal ik laten zien dat dit niet slechts betekent dat mensen een abstract recht op cultuur hebben, maar dat hieruit volgt dat mensen recht hebben op toegang tot hun eigen cultuur. Nadat ik dit gedaan heb, zal ik mijn argumentatie verder ontwikkelen richting het recht op nationale zelfbeschikking.

3.1 Wat is een cultuur?

De term cultuur zal een belangrijke rol innemen in mijn verdere bespreking, en daarom zal ik eerst uiteenzetten welke definitie ik hanteer. Door de grote variëteit aan culturen is het onmogelijk een sluitende definitie te geven van de vorm van cultuur die ik op het oog heb, en de randen van deze definitie zijn dan ook noodzakelijk rafelig. Van toepassing is hier, in de woorden van Kymlicka, een 'societal culture',¹⁵ een cultuur die haar leden voorziet van betekenisvolle levenswijzen op alle gebieden van de menselijke activiteiten. Hoewel enige ambiguïteit zoals ik aangaf onvermijdelijk is, zal deze abstracte definitie verder ingevuld moeten worden. In de literatuur bestaan verschillende pogingen tot het geven van definities van een dergelijke cultuur, die elkaar aanvullen. Enerzijds bestaan er subjectieve criteria van culturen, volgens welke een cultuur bestaat wanneer ze volgens haar leden bestaat. Dit criterium laat echter de vraag open wanneer de leden van de groep redelijkerwijs kunnen denken dat ze lid zijn van de groep. Daarom dient dit criterium aangevuld te

¹⁴ Jeremy Waldron, "Minority Cultures and the Cosmopolitan Alternative" *University of Michigan Journal of Law Reform*, 25 (1992), 751–92, 759.

¹⁵ Kymlicka, *Multicultural citizenship*, 76. Wanneer ik het hierna over cultuur heb, zal ik doelen op deze 'societal culture'.

worden met objectieve criteria, waarbij gedacht moet worden aan het zijn van een onderscheiden gemeenschap met een eigen geschiedenis die een vormende betekenis heeft gehad in haar ontstaan, een taal, een territorium, en sociale normen, gebruiken en tradities. De gegeven criteria zijn niet noodzakelijk of voldoende als criteria voor een cultuur, maar versterken elkaar wederzijds.

Het gaat hierbij om een 'doordringende' cultuur, die zich niet enkel beperkt tot culturele uitingen zoals kleding of cuisine. Subculturen, die bijvoorbeeld gecentreerd zijn rond een religie of een seksuele identiteit, vallen hiermee buiten deze definitie. Het kenmerk van een 'societal culture' is dat deze door middel van formele en informele wetten invloed heeft op alle aspecten van het menselijk leven, en juridische en politieke instituties constitueert om deze wetten vorm te geven. Hierbij moet gedacht worden aan wetten die diep in het leven van haar leden ingrijpen, zoals wetten rond het huwelijks- en familieleven, eigendom en het bepalen wie er wel en wie er niet tot de gemeenschap behoort.

Een andere term waarover ik iets zal moeten zeggen voordat ik verder ga met mijn uiteenzetting is de term identiteit. De identiteit van een gegeven entiteit bestaat uit de eigenschappen die het maken tot wat het is, in plaats van iets anders. Het kenmerkende van mensen is dat ze, naast een persoonlijke identiteit, ook geïdentificeerd worden door sociale rollen. Zo zijn we kinderen, ouders, echtgenoten, lid van bepaalde clubs en beschikken we over een nationaliteit. Het is deze laatste vorm van identiteit, de nationale identiteit, waar ik verder op in zal gaan. Deze term kan op twee manieren opgevat worden. Enerzijds is er de identiteit van een persoon als een lid van een bepaalde nationaliteit. In die betekenis opgevat heeft een persoon een Spaanse of Italiaanse nationaliteit. Anderzijds is er de nationale identiteit van bijvoorbeeld Italië, waarmee de onderscheidende identiteit van dit land aangeduid wordt. In het vervolg zal ik het woord identiteit waar mogelijk in de eerste betekenis gebruiken, het tweede begrip zal ik eenvoudigweg aanduiden met 'cultuur'.

3.2 Culturele neutraliteit?

In mijn bespreking van het liberalisme in mijn eerste hoofdstuk gaf ik aan dat het liberalisme met name een theorie is die betrokken is op individuele vrijheid. Bij het liberalisme hoort hierbij een positieve plicht om burgers van informatie te voorzien over de verschillende visies op het goede leven, vanwege het belang dat dit heeft voor de keuzevrijheid van het individu. Omdat, zoals ik zal betogen, ook de cultuur waarin iemand leeft van belang is voor diens individuele vrijheid, rust er op het liberalisme een zekere plicht op het in stand houden van cultuur. Daarbij zijn twee opmerkingen van belang, die nauw samenhangen met wat ik in het vervolg zal bespreken, maar vooraf gemaakt

dienen te worden.

Omdat neutraliteit gezien wordt als een van de belangrijkste deugden binnen het liberalisme, zou betoogd kunnen worden dat het verlenen van burger- en politieke rechten aan alle burgers voldoende is, ongeacht hun culturele achtergrond. Dit getuigt echter van onderschatting van het feit dat dit neutrale karakter in feite neerkomt op een systeem dat ten gunste is van de meerderheid, en wat de cultuur van minderheden onder druk zet. Deze neutraliteit leidt paradoxaal genoeg tot de uitholling van de cultuur van minderheden, of in de woorden van Yael Tamir 'the attempt to relate to all members equally culminates in an ideal discriminating against anyone outside the consensus.'¹⁶ Culturele minderheden hebben, zelfs wanneer ze daarvoor rechten toegekend krijgen, bijzonder veel moeite om zich in stand te houden als onderscheiden culturen. Enkel gelijke behandeling van culturele minderheden en de toekenning van burger- en politieke rechten is dan ook niet voldoende om de erkenning van minderheden te garanderen.

Een tweede opmerking die gemaakt dient te worden, grijpt terug op wat ik in mijn inleiding zei over de verwachte overwinning van het liberalisme op het nationalisme. Doordat het liberalisme met haar dunne conceptie van het goede zorgt voor een uitholling van culturen, zou te verwachten zijn dat mensen minder belang hechten aan het voortbestaan van hun eigen cultuur. Hoewel ik zowel de kennis als de ruimte mis om uitgebreid op deze tegenwerping in te gaan, ben ik van mening dat de situatie in Franstalig Canada, Catalonië of Vlaanderen laat zien dat samenlevingen liberaal kunnen zijn, maar desondanks kunnen wensen te blijven voortbestaan als onderscheiden culturen.

3.3 Cultuur en vrijheid

Wanneer we aannemen dat het liberalisme zich met name bezig houdt met de verwezenlijking van individuele vrijheid, dient voor mijn onderzoek aangetoond te worden dat cultuur van belang is voor deze individuele vrijheid. Verschillende auteurs hebben betoogd dat er een diepe band is tussen vrijheid en de toegang tot een cultuur. Zoals ik hier zal betogen, vormt cultuur een voorwaarde voor individuele vrijheid. Daarmee is het één van de goederen die in een liberale theorie van rechtvaardigheid meegenomen dient te worden. Een startpunt hiervan ligt bij John Rawls. Deze geeft in zijn werk aan dat primaire goederen 'are things which it is supposed a rational man wants, whatever else he wants'. Een van deze goederen is 'a sense of one's own worth'.¹⁷ Will Kymlicka heeft dit in zijn werk als uitgangspunt genomen om te komen tot een liberale theorie waarin het

¹⁶ Yael Tamir, *Liberal Nationalism*, (New Jersey, Princeton University Press, 1993), 147. Zie pagina 145-150 van dit boek voor een meer uitgebreide bespreking van dit punt.

¹⁷ John Rawls, *A Theory of Justice*, (Cambridge Massachusetts, Harvard University Press, 1971), 92-93.

recht op cultuur een belangrijke plaats inneemt.¹⁸ Een gevoel van eigenwaarde vormt namelijk een voorwaarde voor individuele vrijheid. Wanneer de doelen die we nastreven niet gezien worden als waardevol, beperkt dit ons in onze vrijheid. Culturen bieden een betekenisvol patroon van waarden, die keuzemogelijkheden betekenisvol maakt. Voor de handelingen die we verrichten en het levensproject dat we volgen, is het belangrijk dat onze handelingen ook waarde hebben. Cultuur ‘provides the spectacles through which we identify experiences as valuable’¹⁹, in de woorden van Ronald Dworkin. Of en hoe belangrijk we aspecten uit het leven waarderen, hangt af van de culturele traditie waarin we zijn opgegroeid. De vrijheid die we hebben komt voort uit de betekenis die door onze cultuur aan keuzeopties wordt toegedicht. Zoals Charles Taylor overtuigend heeft betoogd, is een puur negatief concept van vrijheid, waarbij geen ruimte is voor differentiatie tussen handelingen die we als waardevol beschouwen, en handelingen die meer arbitrair zijn, niet voldoende.²⁰ Binnen een liberale theorie dient dan ook ruimte te zijn voor de waarden die vanuit de cultuur worden toegekend aan onze keuzemogelijkheden.

Daarnaast biedt cultuur keuzemogelijkheden aan. Hoewel we de keuze hebben uit verschillende opties, kiezen we niet voor de reikwijdte van het aantal opties. Onze cultuur vormt daarmee op twee niveaus een mogelijkheidsvoorwaarde voor vrije handelingen, een ‘context of choice’, in de woorden van Kymlicka.²¹ Omdat er een positieve verplichting berust op de liberale staat om de optimale vrijheid van haar burgers te garanderen, bestaat er een politieke verplichting om de cultuur in stand te houden: ‘We inherited a cultural structure, and we have some duty, out of simple justice, to leave that structure at least as rich as we found it.’²² Wanneer een cultuur in verval raakt, of de leden van een minderheidscultuur niet in hun culturele identiteit worden erkend, leidt dit tot een vermindering van het aantal keuzemogelijkheden van de leden van een dergelijke groep.

3.4 Het recht op de eigen cultuur

Met de gedachte dat de cultuur een mogelijkheidsvoorwaarde biedt voor de autonomie van burgers, zijn we er echter nog niet. Het is immers de vraag op *welke* cultuur mensen recht hebben. Immers, het is moeilijk voor te stellen wat het zou betekenen om in het geheel zonder cultuur te leven.

¹⁸ Zie hiervoor Kymlicka, *Liberalism, Community and Culture*, hoofdstuk 8, en Kymlicka, *Multicultural Citizenship*, hoofdstuk 5. Voor andere verdedigingen van het recht op cultuur als voorwaarde voor vrijheid, zie Miller, *On Nationality*, hoofdstuk 5, en Tamir, *Liberal Nationalism*, hoofdstuk 2 en 3.

¹⁹ Ronald Dworkin, *A Matter of Principle*, (Oxford: Clarendon Press, 1985), 228.

²⁰ Charles Taylor, 'What's wrong with negative liberty?' in A. Ryan (ed.), *The Idea of Freedom* (London, Oxford University Press, 1979). In dit artikel betoogt Taylor dat we vrijheid van godsdienst hoger waarderen dan de vrijheid om te mogen oversteken waar we willen, en dat dit laat zien dat denken over vrijheid waardegeladen is.

²¹ Kymlicka, *Multicultural Citizenship*, 82.

²² Dworkin, *A Matter of Principle*, 230.

Tomasi geeft dan ook aan dat 'cultural membership is a primary good only in the same uninteresting sense as is, say, oxygen: since (practically) no one is differentially advantaged with respect to that good, it generates no special rights.'²³ Jeremy Waldron schrijft in een kritiek op de argumenten van Kymlicka dat 'from the fact that each option must have a cultural meaning, it does not follow that there must be one cultural framework in which each available option is assigned a meaning.'²⁴ Waarom, zo vraagt Waldron zich af, is het niet mogelijk culturen op te laten gaan in andere culturen? Dat is nu eenmaal hoe de wereld werkt, en het liberalisme is gecommitteerd aan het idee van sociale vooruitgang en ontwikkeling, niet van een preservationistische houding.

Deze kritiek, die nauw samenhangt met een ander kritiekpunt dat ik hieronder zal bespreken, laat zien dat er een tussenstap nodig is. Waar we naar op zoek zijn is niet een recht op cultuur in het algemeen, maar op een recht op toegang tot de eigen cultuur. Er zijn twee antwoorden te geven op Waldrons tegenwerping. Belangrijk hierbij is, zoals volgt uit een uitspraak als die van Johann Gottfried von Herder, dat 'among elementary human needs is the need to belong to a particular group, united by some common links.'²⁵

Het uitgangspunt van deze uitspraak, dat er een diepe menselijke behoefte is om bij een groep te horen, is belangrijk om de stap te maken van het recht op een cultuur naar het recht op de eigen cultuur. Waldron haalt in zijn artikel voorbeelden aan van wereldburgers die niet gebonden zijn aan een cultuur en geeft aan dat 'a freewheeling cosmopolitan life, lived in a kaleidoscope of cultures, is both possible and fulfilling. It can no longer be said that all people need their rootedness in the particular culture in which they and their ancestors were reared.'²⁶ Uit het feit dat sommige mensen geen belang hechten aan een geworteldheid in een cultuur, volgt echter niet dat dit voor alle mensen geldt. Daarbij gaat het, zoals Kymlicka terecht opmerkt, niet om 'the limits of human possibility, but about reasonable expectations'.²⁷ Het tweede antwoord dat ingebracht kan worden tegen de kritiek van Waldron is dat er een nauwe band is tussen de identiteit van mensen en de cultuur waartoe ze behoren. Wanneer Waldron aangeeft dat deze band met hun eigen cultuur iets is dat 'particular people like and enjoy, but they no longer can claim that it is something that they need'²⁸ en het op één lijn stelt met het uitsterven van een modetrend of een hobby, onderschat hij het verband tussen de waardering van een cultuur enerzijds en het zelf-respect en de waardigheid van de leden van die cultuur anderzijds. Culturele identiteit is een 'primary foci of identification',²⁹ in de woorden van Margalit en Raz, en de reden die ze hiervoor geven is dat deze identiteit haar

²³ John Tomasi, "Kymlicka, Liberalism and Respect for Cultural Minorities", *Ethics* 105, 3, (April 1995), 590.

²⁴ Waldron, "Minority Cultures", 783-784.

²⁵ Johann Gottfried Herder, geciteerd in Isaiah Berlin, *Against the current*, (New York: Viking Press, 1980), 252.

²⁶ Waldron, "Minority Cultures", 762.

²⁷ Kymlicka, *Multicultural Citizenship*, 86.

²⁸ Waldron, "Minority Cultures", 762.

²⁹ Margalit en Raz, "National Self-determination", 447.

fundament heeft in 'toebehoren' en niet aan een verdienste. Omdat er een nauw verband bestaat tussen de erkenning die een cultuur krijgt en het gevoel van eigenwaarde dient de cultuur bescherming te krijgen. 'If a culture is not generally respected, then the dignity and self-respect of its members will also be threatened.'³⁰

Ik heb beargumenteerd dat cultuur een goed is, omdat het een voorwaarde vormt voor individuele vrijheid. Omdat er echter een nauwe band is tussen de identiteit van mensen en geworteldheid in hun eigen cultuur iets is wat belangrijk is voor veel mensen, bestaat er en prima facie recht op cultuur. Dit recht bestaat uit een recht op erkenning en een recht op zelfbeschikking. Omdat het hier gaat om een *cultureel* recht op zelfbeschikking, betreft het een recht van de leden van een cultuur om de eigen onderscheiden cultuur in stand te houden.

3.5 Culturessentialisme

Wanneer we het hebben over het recht op een eigen cultuur, veronderstelt dit dat er zoiets bestaat als een 'eigen' cultuur. Een veel geleverde kritiek op dit argument is dat er een vorm van culturessentialisme aan ten grondslag ligt. Zo schrijft Anne Philips dat de definitie die gebruikt wordt door multiculturalisten 'exaggerates the internal unity of cultures, solidifies differences that are currently more fluid'³¹ en Terence Turner schrijft dat het 'risks essentializing the idea of culture [...] by overemphasizing their boundedness and distinctness [...] that potentially legitimize repressive demands for communal conformity.'³² Deze kritiek valt in twee delen uiteen. Ten eerste is er de kritiek dat cultuur zoals het op conceptueel niveau gebruikt wordt, geen stand houdt, en dat daarmee de onderbouwing voor groepsrechten zoals ik die heb gegeven faalt. Daarnaast is er de kritiek dat het gebruik van dit concept kan leiden tot onderdrukking van de leden van een cultuur, doordat één vorm van identiteit als bepalend wordt gezien voor de leden van de cultuur. Ondanks de nauwe samenhang staan deze twee kritiekpunten los van elkaar. Hier zal ik ingaan op de eerste kritiek, de tweede kritiek zal ik in de volgende paragraaf behandelen.

Er zijn verschillende redenen waarom ik denk dat de kritiek op het culturessentialisme geen stand houdt. In de definitie van culturen zoals ik die heb gegeven, heb ik gewezen op een aantal kenmerken die identificerend zijn voor een cultuur. Deze zijn niet noodzakelijk of voldoende, en er is niets in deze definitie dat wijst op een onveranderlijke culturele essentie die eenvoudig aanvaard dient te worden door de leden van de cultuur. De waarden van een cultuur zijn altijd omstreden, en

³⁰ Margalit en Raz, "National Self-determination," 449.

³¹ Anne Philips, *Multiculturalism Without Culture*, (Princeton: Princeton University Press, 2007), 14.

³² Terence Turner, geciteerd in Seyla Benhabib, *The Claims of Culture*, (Princeton: Princeton University Press, 2002), 4.

omdat een culturele gemeenschap historisch is, kunnen deze waarden in de loop van haar geschiedenis opnieuw geïnterpreteerd en, waar nodig, herzien worden. Dit hangt samen met wat ik in hoofdstuk 1 aangaf over de verhouding tussen het zelf en onze cultuur. Het is mogelijk om de waarden die we vanuit onze cultuur meekrijgen, te herzien. Hoewel culturen dus geen gegeven vormen voor haar leden en kunnen veranderen, gebeurt dit wel binnen bepaalde grenzen. Zoals Bikhu Parekh opmerkt is 'no political community a tabula rasa. It has a certain history, traditions, beliefs, qualities of character and historical memories, which delimit the range of alternatives open to it.'³³ Daarbij denk ik dat de hier geleverde kritiek op het culturessentialisme niet geheel consistent is. Door te focussen op één aspect van culturen, namelijk de mogelijkheid van veranderingen binnen een cultuur, vervallen de critici eveneens in een vorm van het culturessentialisme. De mogelijkheid van verandering wordt verheven tot de essentiële eigenschap van de cultuur. Daarbij veronderstelt het spreken over de verandering van een cultuur ook een zekere coherentie binnen een cultuur. De filosofische kritiek op de identiteitstheorieën houdt mijns inziens dan ook geen stand. Echter, zoals ik al aangaf, staat deze kritiek los van de andere kritiek die geuit wordt, dat het spreken over de groepsidentiteit leidt tot onderdrukking van de leden van de groep. Het is deze kritiek die ik in nu zal bespreken.

3.6 Individuele vrijheid

Zoals ik aangaf in mijn bespreking van verschillende concepten van groepsrechten, bestaat er een verschil in het toekennen van groepsrechten met een interne werking en groepsrechten met een externe werking. De fundering van de visie op groepsrechten zoals ik die hier heb ontwikkeld ligt bij het individu en diens vrijheid. Bovendien verdient het betoog dat culturele zelfbeschikking met name een externe werking heeft. Ook is het argument dat ik gegeven heb niet gericht op culturele integriteit of authenticiteit. Echter, de mogelijkheid bestaat dat het groepsrecht in botsing komt met de vrijheid van het individu. Dit komt met name omdat, vanuit het raamwerk van Raz dat ik gebruik, er sprake is van een cumulatief recht, waarbij de groep rechten toebedeeld krijgt die het individu overstijgen. De spanning die hierbij ontstaat, komt met name naar voren bij kwetsbare groepen in een cultuur, zoals vrouwen, die fungeren als 'mediators between nature and culture',³⁴ en voor wie de scheiding tussen de publieke en private sfeer minder aanwezig is dan bij mannen het geval is.

³³ Bikhu Parekh, *A New Politics of Identity*, (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2008), 61.

³⁴ Benhabib, *The Claims of Culture*, 84. In zijn behandeling van multiculturalisme geeft Bhikhu Parekh een opsomming van de meest voorkomende botsingen tussen culturen, waarbij het grootste gedeelte betrekking hebben op de rol van vrouwen in de cultuur, zoals vrouwenbesnijdenis, polygamie, huwelijkpraktijken waarbij sprake is van uithuwelijking of juist van het verbod om met een bepaalde partner te trouwen, meisjes die niet mogen deelnemen aan gedeelde zwemlessen of sportactiviteiten, en het dragen van hoofddoeken. Bikhu Parekh, *Rethinking Multiculturalism*, (Cambridge: Harvard University Press, 2000), 264-265.

Dit is een moeilijke situatie, omdat het behoren tot een cultuur, waarvan ik eerst heb betoogd dat het een voorwaarde vormt voor vrijheid, nu deze vrijheid bedreigt. Enerzijds kan betoogd worden dat culturen die de vrijheid van het individu inperken, geen recht op zelfbeschikking toekomt. Dit is echter een te eenvoudige oplossing. Culturen zijn immers nooit als geheel in strijd is met de vrijheid van het individu. Bovendien leidt het ontkennen van het recht tot zelfbeschikking tot de disintegratie van een cultuur, wat eveneens tot gevolg heeft dat de leden van de betreffende cultuur minder vrijheid hebben. Anderzijds is het maken van een afweging tussen individuele vrijheid en het recht op cultuur eveneens problematisch. Immers, 'to balance the fundamental rights of individuals is to compromise them'.³⁵ Een goed voorbeeld van dit laatste vormt een artikel van Avishai Margalit en Moshe Halbertal, waarin zij de individuele vrijheid onderwerpen aan het groepsrecht.³⁶ Cultuur verdient in hun visie bescherming, zelfs wanneer dit ten koste gaat van de rechten van het individu. Het enige onvervreemdbare recht dat een individu toekomt is een recht om de groep te verlaten. Wanneer een individu dit niet doet, kan er van uit worden gegaan dat deze instemt met de waarden van de cultuur. Hoewel het recht om de groep te verlaten gezien kan worden als een absolute ondergrens en als zodanig onomstreden is, denk ik niet dat dit recht voldoende bescherming biedt tegen bedreiging van de individuele vrijheid door de cultuur. De beslissing om niet uit te treden kan dan ook niet gezien worden als instemming met de waarden binnen de cultuur. Het verlaten van de groep vormt een zeer moeizame stap, juist voor de groepen (zoals vrouwen en kinderen) die het meest gebaat zijn bij het recht, en zoals Jacob Levy schrijft, vormt 'everything about a culture an exit barrier.'³⁷

Ayelet Shachar geeft dan ook aan dat 'the right of exit rationale forces an insider into a cruel choice of penalties: either accept all group practices or (somehow) leave.'³⁸ Ik denk dat de keuze tussen enerzijds uittreden en anderzijds instemmen met de waarden binnen een cultuur een vals dilemma vormt. Omdat, zoals naar voren kwam in de vorige paragraaf, culturen geen onveranderlijke essentie hebben maar aan verandering onderhevig zijn, is de keuze om de cultuur in zijn geheel te accepteren geen noodzakelijke. Een cultuur vormt immers geen gegeven, en culturele identiteit is, binnen bepaalde grenzen, het gevolg van de interpretatie van de leden van een cultuur. Hierdoor is diversiteit binnen een cultuur mogelijk. De erkenning van de mogelijkheid van verandering binnen culturen biedt de verandering van binnenuit.

Problemen dienen zich aan, wanneer slechts één groep binnen de cultuur bepaalt waaruit de culturele identiteit bestaat. Zo schrijft Peter Jones: 'we must discover whose voice we should treat as

³⁵ Geoffrey Brahm Levey "Liberal Nationalism and Cultural Rights," *Political Studies*, 49: 670-91 (2001), 687 .

³⁶ Avishai Margalit en Moshe Halbertal, "Liberalism and the Right to Culture," *Social Research* 61, no. 3, (1994).

³⁷ Jacob T. Levy, *The Multiculturalism of Fear* (Oxford: Oxford University Press, 2000), 112.

³⁸ Ayelet Shachar, *Multicultural Jurisdictions: Cultural Differences and Women's rights* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), 41.

the authentic or authoritative voice of the group.³⁹ De stem van de groep dient, binnen mijn liberale benadering van groepsrechten, niet van een culturele elite te zijn, maar van de gehele groep: 'it should grow out of a vigorous democratic debate so that it represents the widest possible range of views, articulates the deepest aspirations of its citizens.'⁴⁰ Hiervoor is het noodzakelijk dat alle leden deze stem toekomt in het debat, niet alleen de 'orthodoxe' leden van de groep. Sommige critici van het recht op cultuur, zoals Susanne Okin, geven dat dit niet mogelijk is 'without a cultural context that allows one to develop a sound sense of self',⁴¹ om vervolgens te beargumenteren dat bepaalde culturen het individu dermate onderdrukken dat hier geen sprake van is. Zoals ik echter al aangaf komt vrijheid in gradaties. Wanneer Okin gelijk zou hebben, zou één van de belangrijkste uitgangspunten van het liberalisme, namelijk dat het zelf voorafgaat aan haar omgeving, tenietgedaan worden. Door bepaalde culturen te omschrijven als dermate onderdrukkend dat er in het geheel geen sprake meer kan zijn van autonomie vervalt Okin daarnaast in een vorm van culturessentialisme waarbij ze culturen ziet als 'seamless wholes that speak with one narrative voice'.⁴² Culturen zijn nu eenmaal niet geheel liberaal, of geheel onderdrukkend. In wezen vervalt ze daarmee in dezelfde fout als Jones, omdat aan één groep binnen de cultuur de overheersende stem wordt toebedeeld. Zoals blijkt uit het besprokene in hoofdstuk 1, denk ik dat Okin geen gelijk heeft in haar betoog, en de voorbeelden van de botsingen binnen en tussen culturen laten zien dat mensen in staat zijn over hun eigen cultuur heen te kijken.

Nadat ik in dit hoofdstuk ben ingegaan op het recht op cultuur en de mogelijke botsing met individuele vrijheid die dit met zich mee kan brengen, zal ik in het laatste hoofdstuk verder gaan en mijn argument verder ontwikkelen naar nationale zelfbeschikking.

³⁹ Peter Jones, "Political Theory and Cultural Diversity," *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 1 (1): 28-62 (1998), 49.

⁴⁰ Parekh, *A New Politics of Identity*, 39.

⁴¹ Susan Moller Okin, "Mistresses of Their Own Destiny," *Ethics* Vol. 112, No. 2 (January 2002), 205-230, 220.

⁴² Benhabib, *The Claims of Culture*, 102.

Hoofdstuk 4: Het recht op nationale zelfbeschikking

Het argument dat ik nu heb ontwikkeld, betreft een recht op cultuur. In dit hoofdstuk zal ik ingaan op het recht op zelfbeschikking van naties. Onder het recht op zelfbeschikking versta ik het recht om als cultureel onderscheiden groep voort te blijven bestaan. Met het recht op cultuur zijn we nog niet bij een recht op zelfbeschikking van de natie. Dit hangt echter wel nauw samen met het recht op cultuur, gezien de definitie die ik heb gebruikt van een cultuur als een 'societal culture'. Verschillende vragen rijzen op, die ik hier zal bespreken. Ten eerste is er de vraag of er in het geval van naties wel gesproken kan worden van een onderscheidende cultuur. Vervolgens is er de vraag waaruit nationale zelfbeschikking bestaat. Daarnaast is er de vraag of culturele minderheden binnen naties ook een recht op zelfbeschikking hebben. Deze vragen zal ik hier behandelen.

4.1 Naties, natiestaten en nationale zelfbeschikking

Raz en Margalit geven aan dat het een 'brute fact' is dat de wereld is opgedeeld in verschillende naties met onderscheiden culturen.⁴³ Hoewel ik deze mening deel, denk ik dat er meer gezegd kan worden over naties dan dit. Een natie beschouw ik als een gemeenschap met een eigen geschiedenis en cultuur, gecentreerd rond een territorium en met het bewustzijn dat ze een natie vormt. Deze definitie valt grofweg samen met de definitie van de 'cultural society' zoals ik die in het vorige hoofdstuk heb gegeven. Ik besef dat het toepassen van deze definitie op naties problematisch is, omdat hij eveneens van toepassing is op culturele minderheden die we niet als naties beschouwen. Vanwege de grote diversiteit in culturen en naties is een precieze definitie die een duidelijke lijn legt tussen culturele minderheden en naties echter niet mogelijk. Dit wil niet zeggen dat de gebruikte definitie onwerkbaar is. Zoals Tamir aangeeft: 'it is a fact that most claims for national self-determination are advanced by groups to whom the term 'nation' applies without great difficulty.'⁴⁴ Het argument dat ik heb ontwikkeld heeft zich gericht op het recht te blijven bestaan als cultureel onderscheiden groep. Hoe dient deze zelfbeschikking vorm te krijgen? Een voor de hand liggende uitkomst lijkt een recht op een eigen natiestaat te zijn.⁴⁵ Echter, in zijn artikel over nationale zelfbeschikking geeft Hsin-wen Lee aan dat er een tussenstap gemaakt dient te worden van een recht

⁴³ Margalit en Raz, "National Self-determination", 449 .

⁴⁴ Tamir, *Liberal Nationalism*, 68-69.

⁴⁵ Daarbij dient te worden opgemerkt, dat volgens sommige auteurs, een natie bestaat uit een gemeenschap die gecentreerd zijn rond een staat. Een natie en een staat zijn echter twee verschillende concepten, die samen kunnen vallen in het geval van de natiestaat, maar er kan ook sprake zijn van meerdere naties die samenvallen onder één staat. Zie Karl Deutsch, *Nationalism and its Alternatives*, (New York: Basic Books, 1969), 19.

op nationale zelfbeschikking naar een recht op een eigen staat.⁴⁶ Hoewel het recht op nationale zelfbeschikking *het best* beschermd zou worden door een natiestaat, is er geen rechtvaardiging te geven voor deze stap naar de best mogelijke bescherming. Ik denk dat Lee juist is in zijn kritiek. Dit toont aan dat het argument dat ik heb ontwikkeld onvoldoende grond biedt voor het recht van naties om zich te verenigen in een soevereine natiestaat. Dit betekent echter niet, zoals Lee betoogt, dat er van een recht op zelfbeschikking in het geheel geen sprake kan zijn. Hoewel de stap naar de best mogelijke bescherming niet gemaakt kan worden, dient het recht op nationale zelfbeschikking, in gevallen waar dit recht geclaimd wordt en een natie geen eigen staat vormt, uiting te krijgen in eigen politieke instituten of met de instelling van federale staten waarbij deze een zekere vorm van autonomie hebben. Ik mis hier de ruimte om dieper in te gaan op dit specifieke punt. Dit komt omdat de invulling van het recht op nationale zelfbeschikking van geval tot geval verschilt, zodat het moeilijk is hier in algemene zin iets over te zeggen. Bovendien raakt de problematiek van afscheiding van naties aan zoveel verschillende onderwerpen dat ze buiten de reikwijdte van dit paper liggen.

4.2 Migranten en nationale minderheden

Zoals ik in de vorige paragraaf al kort aangaf, laat de definitie van cultuur die ik gebruik ruimte over voor minderheidsgroeperingen binnen naties. Ook zijn de argumenten die ik gebruikt heb van toepassing op het recht van migranten op cultuur. Bij deze laatste groep dient opgemerkt te worden, dat er geen sprake is van toegang tot een 'eigen' cultuur die hun vrijheid bevordert. Vanwege het ontbreken van een dergelijke rijke culturele structuur zou de toekenning van zelfbeschikking aan een groep immigranten niet leiden tot meer vrijheid, maar juist tot marginalisatie binnen een samenleving. Bovendien is het een empirisch gegeven dat migranten zich niet beroepen op een recht op hun eigen cultuur in het land van aankomst, tenzij na langere tijd. In dat geval, waar redelijkerwijs valt te verwachten dat een groep migranten in staat is een rijke cultuur te onderhouden die hun vrijheid verleent, kan een recht op zelfbeschikking aan immigranten niet ontzegd worden.

Het probleem van culturele minderheden binnen een natie stelt ons voor het dilemma dat we een weg moeten vinden tussen enerzijds het geven van zelfbeschikking aan culturele minderheden, en anderzijds het voorstaan van een vorm van natievorming waarbij de identiteit van de meerderheidsgroep de voorrang krijgt boven de minderheidsgroeperingen. Het eerste leidt tot het recht op afscheiding van minderheden, het andere tot de vernietiging van de minderheidscultuur, wat eveneens een weinig verkiesbare optie is. Beide opties worden verdedigd

⁴⁶ Hsin-wen Lee, "The Identity Argument for National Self-Determination," *Public Affairs Quarterly*, vol. 26, 2, 2012, 123-139.

door aanhangers van het liberaal nationalisme. Michael Walzer kiest voor de eerste optie en geeft aan dat staten die uit meerdere naties bestaan opgedeeld dienen te worden.⁴⁷ Dit is, hoewel consistent, een vrij rigoureuze optie. Anderzijds betoogt David Miller dat, hoewel de argumenten voor zelfbeschikking van toepassing op culturele minderheden zouden kunnen zijn, de identiteit van deze minderheden van minder belang is dan de nationale identiteit en dat daarmee voorrang gegeven dient te worden aan de nationale identiteit. Dit leidt uiteindelijk tot integratie van de groep binnen de natiestaat.⁴⁸ Ik denk echter dat Miller hier enerzijds de mogelijkheid van deze integratie overschat, en anderzijds één van de belangrijkste argumenten voor zijn eigen positie ondermijnt. Het recht op zelfbeschikking voor naties is daarmee inconsistent.

Een oplossing dient te worden gevonden in een vorm van federalisme binnen staten, waarin groepen met een sterke eigen identiteit een recht hebben op zelfbeschikking. Voorbeelden hiervan kunnen gevonden worden in Spanje, België en Groot-Britannië. Het grote voordeel van deze vorm van federalisme boven de twee eerder genoemde opties is dat, met de woorden van Burgess 'the genius of federation lies in its infinite capacity to accommodate and reconcile the competing and sometimes conflicting diversities within a state. Toleration, respect, compromise, bargaining and mutual recognition are its watchwords and 'union' combined with 'autonomy' its hallmark.'⁴⁹ Voor de toepassing van deze vorm van federalisme, zoals het aangeven van de grenzen waarbinnen het toepassing kan vinden, zal moeten worden gekeken naar meer concrete gevallen, en dat zou buiten de ruimte van dit onderzoek vallen. Echter, enkele grenzen waarbij gedacht moet worden is de diepe vorm van identiteit waarvan sprake dient te zijn, de aanwezigheid van een culturele structuur en de grootte van de betreffende groep.

⁴⁷ Michael Walzer, "The New Tribalism", *Dissent*, (1992) 164-71.

⁴⁸ Miller, *On Nationality*, 153.

⁴⁹ Michael Burgess, geciteerd in Kymlicka, *Politics in the Vernacular*, 92.

5. Conclusie

In zijn boek 'Spheres of Justice' vergelijkt Michael Walzer de politieke filosofie met Plato's allegorie van de grot, waarin het de filosoof tot taak wordt gesteld om de schaduwen van de grot te ontstijgen en de tijdloze ideeën te aanschouwen. Volgens Walzer heeft de zoektocht naar een 'ideal theory' echter grote tekortkomingen, en dient de filosoof juist in de grot te blijven, om daar op zoek te gaan naar een meer substantiële, locale theorie van het goede.⁵⁰ In deze scriptie heb ik een verdediging gegeven van een locale theorie van het goede vanuit liberale principes. Ik heb gezocht naar een tussenweg tussen kosmopolitische idealen en de claims van culturen. Ik heb hiervoor een belangrijk argument voor culturele zelfbeschikking besproken. De particuliere waarden die voortkomen uit de cultuur waarin mensen geplaatst zijn, vormen de voorwaarde voor hun vrijheid. Zoals ik heb betoogd biedt het liberalisme als politieke filosofie hierdoor voldoende ruimte voor het denken over de culturele context waarbinnen vrijheid gestalte krijgt. Omdat toegang tot een cultuur, en meer specifiek de eigen cultuur, een belangrijke voorwaarde vormt voor de vrijheid van mensen, is een recht op toegang tot cultuur belangrijk voor de verwezenlijking van deze vrijheid. Hieruit volgt het recht op zelfbeschikking van naties. Vanwege de diversiteit van de problematiek ben ik slechts kort ingegaan op de vraag hoe deze zelfbeschikking gestalte dient te krijgen. Een mogelijkheid is het recht op een soevereine natiestaat. Zoals ik echter heb aangegeven, volgt dit niet noodzakelijk uit mijn argumentatie, en kan de nationale zelfbeschikking ook invulling krijgen binnen een federatie of door middel van de instelling van eigen politieke instituties.

Vanwege de spanning die bestaat tussen cultuur en individuele vrijheid, zijn veel liberale schrijvers sceptisch over het bestaan van een recht op cultuur, en tot op zekere hoogte is dit terecht. Ik heb echter betoogd dat, wanneer aan iedereen binnen een cultuur een stem toekomt een gedeelte van deze spanning weggenomen kan worden. Culturen zijn aan veranderingen onderhevig, en kunnen geliberaliseerd worden. Echter, een gedeelte van de spanning blijft bestaan, omdat we niet om onze geworteldheid, noch om onze idealen heen kunnen.

⁵⁰ Michael Walzer, *Spheres of Justice*, (New York: Basic Books, 1983), 5.

Bibliografie

- Berlin, Isaiah. "Two Concepts of Liberty." In: Isaiah Berlin, *Four Essays on Liberty*. London: Oxford University Press, 1969.
- _____. *Against the Current*. New York: Viking Press, 1980.
- Benhabib, Seyla. *The Claims of Culture*. Princeton: Princeton University Press, 2002.
- Buchanan, Allen. "Assessing the Communitarian Critique of Liberalism." *Ethics*, 99, 4 (1989), 852-882.
- Deutsch, Karl. *Nationalism and its Alternatives*. New York: Basic Books, 1969.
- Dworkin, Ronald. *A Matter of Principle*. Oxford: Clarendon Press, 1985.
- Jones, Peter. "Political Theory and Cultural Diversity." *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 1, 1, (1998), 28-62.
- Jones, Peter. "Group Rights and Group Oppression." *Journal of Political Philosophy*, 7, 4 (1999), 353-377.
- Kymlicka, Will. "Liberal Individualism and Liberal Neutrality." *Ethics*, 99 (1989): 833-905.
- _____. *Liberalism, Community and Culture*. Oxford: Clarendon Press, 1991.
- _____. *Multicultural Citizenship*. Oxford: Clarendon Press, 1995.
- _____. *Politics in the Vernacular*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Levey, Geoffrey Brahm. "Liberal Nationalism and Cultural Rights." *Political Studies*, 49 (2001), 670-91.
- Lee, Hsin-wen "The Identity Argument for National Self-Determination." *Public Affairs Quarterly*, 26, 2, (2012), 123-139.
- Margalit, Avishai en Raz, Joseph. "National Self-Determination." *Journal of Philosophy*, 87, 9, (1990): 439-461.
- Margalit, Avishai en Halbertal, Moshe. "Liberalism and the Right to Culture." *Social Research* 61, 3, (1994), 491-510.
- Miller, David. *On Nationality*. Oxford: Clarendon Press, 1995.
- _____. *Citizenship and National Identity*. Malden: Polity Press, 2000.
- Okin, Susan Moller. "Mistresses of Their Own Destiny." *Ethics* 112, 2, (2002), 205-230.
- Parekh, Bikhu. *Rethinking Multiculturalism*. Cambridge: Harvard University Press, 2000.
- _____. *A New Politics of Identity*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2008.
- Philips, Anne. *Multiculturalism Without Culture*. Princeton: Princeton University Press, 2007.
- Raz, Joseph. *The Morality of Freedom*. Oxford, Clarendon Press, 1986.
- Rawls, John. *A Theory of Justice*. Cambridge Massachusetts, Harvard University Press, 1971.
- Sandel, Michael. *Liberalism and the Limits of Justice*. Cambridge, Cambridge University Press, 1982.
- Shachar, Ayelet. *Multicultural Jurisdictions: Cultural Differences and Women's rights*. Cambridge:

Cambridge University Press, 2001.

Tamir, Yael. *Liberal Nationalism*. New Jersey, Princeton University Press, 1993.

Taylor, Charles. "What's wrong with negative liberty?" in A. Ryan (ed.), *The Idea of Freedom*. London: Oxford University Press, 1979.

_____. *Philosophical Papers, Vol 2*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

_____. *Sources of the Self*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

Waldron, Jeremy. "Minority Cultures and the Cosmopolitan Alternative." *University of Michigan Journal of Law Reform*, 25 (1992), 751–92.

Walzer, Michael. "The New Tribalism." *Dissent*, (1992), 164-71.